6. Шевчук С. Основи конституційної юрисдикції / С. Шевчук. – Х. : Консул, 2002. – 296 с.

7. Рабинович П.М. Права людини і громадянина у Конституції України (до інтерпретації вихідних конституційних положень) / П.М. Рабинович. – Х. : Право, 1997. – 64 с.

8. Пухтецька А.А. Європейські принципи адміністративного права та їх запровадження в законодавстві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / А.А. Пухтецька. – К., 2009. – 16 с.

9. Рішення Конституційного Суду України від 25 грудня 1997 р. у справі за конституційним зверненням громадян Проценко Р.М., Ярошенко П.П. та інших громадян щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Конституції України (справа за зверненнями жителів міста Жовті Води) / Конституційний суд України // Офіційний вісник України від 22.01.1998 – 1998 р. – № 1. – стор. 169. – стаття 25.

10. Административное право : [учебник] / [Под ред. Ю.М. Козлова, Л.Л. Попова]. – М. : Юристъ, 2000. – 728 с.

УДК 351.713:342.716

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНИХ ОРГАНІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ПІД ЧАС ПРОВАДЖЕННЯ В СПРАВАХ ПРО ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ

Бурцева О.В., здобувач, викладач

Академія митної служби України

У статті визначено деякі проблеми адміністративно-правового забезпечення діяльності митних органів із забезпечення прав особи в провадженні в справах про порушення митних правил. Проаналізовано пропозиції відомих вчених-адміністративістів щодо їх вирішення. Запропоновано шляхи вдосконалення діяльності митних органів із забезпечення прав особи під час провадження у вказаній категорії адміністративних справ.

Ключові слова: фізична особа, принципи провадження, захисник, неосудність, митні органи, правоохоронні органи, провадження у справах про порушення митних правил.

Бурцева А.В. ПУТИ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА В ПРОИЗВОДСТВЕ ПО ДЕЛАМ О НАРУШЕНИИ ТАМОЖЕННЫХ ПРАВИЛ / Академия таможенной службы Украины, Украина

В статье определены некоторые проблемы организационно-правового обеспечения деятельности таможенных органов по обеспечению прав человека в производстве по делам о нарушении таможенных правил. Проанализированы предложения известных ученых-административистов относительно их решения. Предложены пути совершенствования деятельности таможенных органов по обеспечению прав физических лиц при производстве по указанной категории административных дел.

Ключевые слова: физическое лицо, принципы осуществления, защитник, невменяемость, таможенные органы.

Burtseva O.V. THE WAYS OF IMPROVEMENT OF THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL SUPPORT OF THE CUSTOMS AUTHORITIES TO ENSURE THE RIGHTS OF

INDIVIDUALS IN THE PROCEEDING IN CASES OF VIOLATION OF CUSTOMS RULES / Academy of customs of Ukraine, Ukraine
The article outlines some of the problems of organizational and legal support of the customs authorities to ensure individual rights in the proceedings in cases of violation of customs rules. The suggestions of known scientists, for their solution, are analyzed. The ways of improvement of customs authorities to ensure individual rights during the proceedings in the above categories of administrative cases are suggested.
Key words: individual, principles of the proceedings, Counsel, insanity, customs agencies, law enforcement, proceedings in cases of customs violations.

Забезпечення законності, правопорядку, охорона прав, свобод і законних інтересів людини – це предмет турботи держави, її органів, організацій, установ та посадових осіб. Надзвичайно важливого значення ці питання набувають для органів Державної митної служби України, на які покладені завдання з забезпечення дотримання законодавства України під час пропуску через митний кордон товарів та транспортних засобів шляхом здійснення контролю за виконанням митних правил, а також боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил.

Необхідно зазначити, що аналіз питань щодо правового забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб у провадженні в справах про ПМП, які підвідомчі митним органам, вказує на ряд значних проблем, які потребують послідовного вирішення.

В адміністративно-процесуальній науці вказаною проблематикою саме в провадженні у справах про адміністративні правопорушення, зокрема, переймались Д.М. Бахрах, А.П. Клюшніченко, В.Д. Сорокін, Н.Г. Саліщева, Д.В. Приймаченко, О.В. Негодченко, Л.М. Давиденко, А.В. Дусик, А.Б. Калюта та ряд інших авторів. Але до цього часу практично не здійснювалося узагальнення шляхів вдосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності митних органів щодо забезпечення прав особи під час провадження в справах про ПМП, що, у свою чергу, сприяло б створенню ефективного механізму забезпечення прав особи під час провадження у вказаних адміністративних справах.

Метою дослідження є спроба сформулювати пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правової бази забезпечення прав фізичних осіб у провадженні в справах про ПМП, що дозволило б реально втілити в правозастосовчу діяльність положення конституційних норм та міжнародних (зокрема – європейських) стандартів.

Аналізуючи норми чинного законодавства щодо повноти правового забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб у провадженні в справах про ПМП, необхідно визнати, що не всі вони відповідають вимогам сьогодення щодо вирішення цього актуального питання.

Так, перш за все, потребують чіткого законодавчого закріплення принципи провадження, яким як у КУпАП, так і в МК України приділена недостатня увага, оскільки вони найчастіше як принципи не визначені.

Не звертаючи увагу на відмінності в поглядах на перелік принципів, які лежать в основі адміністративного процесу, ідея про те, що вони, по суті, є похідними від конституційних, не викликає спорів.

Отже, для визначення принципів провадження в справах про ПМП вважаємо за доцільне звернутися до аналізу загальних принципів, які притаманні правоохоронній діяльності в цілому. При цьому особливий акцент потрібно зробити на виокремленні міжгалузевих принципів правоохоронної діяльності як специфічної групи принципів, оскільки в процесі саме цієї діяльності права, свободи і законні інтереси фізичних осіб захищаються від різноманітних порушень. До згаданих принципів можна віднести такі основні засади: забезпечення права кожної людини знати свої права та обов’язки (ст.57

Конституції України); забезпечення доступності юридичного механізму захисту і відновлення порушених прав і свобод людини, включаючи гарантованість права на звернення та доступу до правосуддя; презумпцію невинуватості особи; звільнення від обов'язку самозвинувачення (ст.63 Конституції); повагу та захист честі й гідності людини; можливість застосування примусових і запобіжних заходів лише в разі крайньої необхідності; забезпечення права на правову допомогу; забезпечення права на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ст.55 Конституції); реабілітацію безпідставно притягнутих до відповідальності та відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (ст.56 Конституції); забезпечення права на невиконання явно злочинного розпорядження чи наказу (ст.60 Конституції); неприпустимість подвійного притягнення до юридичної відповідальності (кримінальної, адміністративної тощо) за одне й те ж правопорушення (ст.61 Конституції); непорушність юридичної (процесуальної) форми діяльності правоохоронних органів, яка забезпечує недопущення протиправних обмежень прав і свобод людини – правоохоронні органи і їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі та в межах повноважень і в спосіб, що визначені в законі (ст.19 Конституції) [4].

Для формулювання принципів, що визначають саме діяльність митних органів у провадженні в справах про ПМП, слід відштовхуватися саме від тих, які впливають на законність винесення постанови в справі про ПМП. Тобто такі принципи розгортаються в цілу систему вимог, порушення яких тягне визнання постанови в справі про ПМП незаконною.

Це, зокрема, такі принципи: законність, розгляд справи на засадах рівності громадян, презумпція невинуватості, забезпечення права на захист, встановлення об'єктивної (матеріальної) істини, публічність (офіційність), гласність (відкритість) розгляду справи, безпосередність, самостійність і незалежність суб'єктів адміністративної юрисдикції в прийнятті рішень, національна мова провадження та інші. Зазначені принципи, на нашу думку, варто закріпити в Митному Кодексі, що означало б також імплементацію міжнародно-правових норм у національне законодавство, а відтак – і наближення останнього до міжнародних стандартів.

Але при цьому тільки нормативно закріпити принципи провадження недостатньою. Увесь зміст процесуальної діяльності посадових осіб митних органів щодо притягнення винної особи до адміністративної відповідальності має відповідати їх вимогам, оскільки взаємозалежність демократії та прав людини очевидні, адже саме права та свободи людини та громадянина становлять фундамент демократії. Тому посадовим особам митних органів необхідно усвідомити, що вони покликані перш за все вживати усіх заходів задля охорони та захисту прав та свобод людини та громадянина. Права людини вважаються невід'ємними, тому що ніхто не має права їх відібрати, вони є в кожної людини, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового чи іншого статусу [9, 217].

Необхідно зазначити, що правова основа забезпечення прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб у провадженні в справах про ПМП базується на основних положеннях ст.3 Конституції України, де людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; Закону України «Про звернення громадян», розділів 4 і 5 КУпАП, а також інших нормативних актів, які визначають компетенцію уповноважених на те митних органів

та їх посадових осіб. Тому вважаємо за доцільне внести низку змін до чинного МК України.

Так, на нашу думку, важливо закріпити в ст.368 МК України обов'язкову участь захисника в провадженні в справах про ПМП. До таких справ можна віднести права неповнолітніх, іноземців та осіб без громадянства, осіб, які є психічно хворими і нездатними самостійно захищати свої права і свободи, у справах, де є необхідним захищати право власності, у першу чергу у випадках, коли санкцією певної норми права передбачена конфіскація майна. Слід внести до ст.368 КУпАП України доповнення, у яких передбачити мету участі захисника в провадженні в справі про ПМП. Тобто чітко визначити, ким є захисник у провадженні в справах про ПМП: чи захисником інтересів особи, яка притягається до відповідальності, чи лише представником такої особи. Потрібно привести у відповідність ст.368 МК України до Закону України «Про адвокатуру», шляхом закріплення в нормі статті ст.368 «Захисник» МК України права захисника брати участь у провадженні в справах про ПМП з моменту складання протоколу про порушення митних правил.

Крім того, необхідно звернути увагу на те, що в адміністративно-правовій літературі дуже вузько розглядаються проблеми неосудності, недостатньо врегульовано їх і в нормах КУпАП, а в МК України правові норми щодо неосудності особи взагалі відсутні. Судова та правозастосовча практика свідчать, що норма ст.20 КУпАП дуже рідко знаходить своє застосування в адміністративному провадженні, тому що в КУпАП не розроблений та не закріплений правовий механізм її реалізації. Так, КУпАП не передбачає проведення психіатричної експертизи. Тому, на думку Негодченко О.В., з якою ми цілком згодні, главу 21 КУпАП «Особи, які беруть участь у провадженні в справах про адміністративні правопорушення», слід доповнити окремою статтею «Обов'язкове призначення експертизи», якою передбачити визначення психічного стану особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, якщо є відомості або підстави вважати її неосудною; визначення стану алкогольного або наркотичного та токсичного сп'яніння; встановлення віку правопорушника, якщо це матиме значення для вирішення справи, а відповідні документи відсутні [7, 278].

Також окремою статтею Кодексу слід передбачити можливість встановлення психічного стану особи, що вчинила адміністративне правопорушення. Мова йде про право посадової особи, що здійснює провадження в адміністративній справі, призначити психіатричну експертизу у випадках, коли є дані, які дають підстави вважати, що правопорушник під час вчинення правопорушення був у стані неосудності [7, 290]. Вважаємо за доцільне, за аналогією, запропонованою Негодченко О.В., доповнити ст.366 МК України частиною другою, якою передбачити визначення психічного стану особи, яка вчинила ПМП, якщо є відомості або підстави вважати її неосудною; визначення стану алкогольного або наркотичного та токсичного сп'яніння; встановлення віку правопорушника, якщо це матиме значення для вирішення справи, а відповідні документи відсутні.

Ще одне важливе завдання полягає в тому, щоб фіскальний, авторитарний державний орган, у діяльності якого дотепер переважає силовий, каральний чинник, перетворити на дійсно правоохоронний орган європейського зразка, який би забезпечував реалізацію наданих йому повноважень, виходячи з пріоритетності прав, свобод і законних інтересів фізичної особи. Для досягнення цієї мети слід комплексно реформувати правоохоронну систему нашої держави, що передбачало б не лише оптимізацію функціональної і організаційної структури цих органів, удосконалення правового забезпечення їх діяльності та втілення новітніх технологій в їх роботу, але й зміну системи управління, культурне зрушення на державному рівні в економічному, управлінському мисленні, у психології, у застосуванні в системі державного управління позитивних зворотних зв'язків, становлення в суспільстві атмосфери довіри.

З урахуванням того, що розвиток митних органів повинен бути спрямований на забезпечення прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб, серед основних шляхів задля досягнення цього розвитку можна вважати:

- приведення стану управління митними органами відповідно до загальносвітових стандартів;
- встановлення чіткого розподілу компетенції між галузевими структурними підрозділами митних органів;
- впровадження науково-технічного супроводження діяльності митних органів за рахунок створення науково-методичних митних центрів;
- чітке визначення форм і методів діяльності митних органів у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів фізичної особи, які засновані не тільки на суворому контролі з боку посадових осіб усіх рівнів, але й на повазі до особи, врахуванні її фізичного, психологічного, майнового стану, прагнень і інтересів.

Проведене нами дослідження дозволяє констатувати, що імплементація міжнародних стандартів з забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи в правоохоронній діяльності, зокрема в діяльності митних органів з провадження в справах про ПМП, потребує, по-перше, розробки на основі оцінки стану захисту прав, свобод і законних інтересів фізичної особи в діяльності митних органів, визначеної концептуально-методологічними положеннями, принципами, підходами, моделями цілісної системи управління митною справою щодо дотримання прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб. Така система має бути спрямована на вдосконалення теоретико-правових засад і практики забезпечення прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб у діяльності органів ДМСУ, перш за все в провадженнях у справах про ПМП.

По-друге, важливого значення набуває адміністративно-управлінське закріплення посадової особи в керівному апараті ДМСУ, що має виконувати функції зі здійснення постійного контролю щодо забезпечення прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб митними органами, перш за все в провадженнях у справах про ПМП. З метою об’єктивного визначення місця правоохоронної діяльності митних органів у загальнонаціональному адміністративно-правовому механізмі забезпечення прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб, адаптації в Україні досвіду діяльності митних органів зарубіжних країн у сфері забезпечення прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб з позицій організаційної цілісності, впровадження в практичну діяльність митних органів науково-теоретичних й концептуальних положень щодо управління правоохоронною діяльністю у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб вважаємо за доцільне запровадження в апараті Державної митної служби України посади радника Голови з питань моніторингу дотримання міжнародних стандартів захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб митними органами. До функціональних обов’язків радника Голови також доцільно віднести контроль за здійсненням підготовки фахівців у сфері національного та міжнародного права з питань дотримання прав людини, визначення основних напрямів та першочергових заходів щодо набуття широкими верствами населення правових знань та навичок у їх застосуванні, сприяти координації та дієвій участі органів місцевої виконавчої влади та місцевого самоврядування, громадських організацій, навчальних закладів і наукових установ у формуванні правосвідомості громадян, забезпеченні вільного доступу до джерел інформації з проблематики дотримання прав людини.

Отже, створення правової держави і демократичного суспільства потребує проведення в органах ДМСУ якісно нової управлінської і кадрової політики. В Україні відбуваються позитивні зміни в цьому напрямі, відповідно перебудовуються і митні

органи, оптимізується їх штатна чисельність, розробляються нові системи управління, трансформуються підходи до відбору, розстановки, навчання та перепідготовки кадрів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Давиденко Л.М. Забезпечення прав та свобод громадян при здійсненні митних процедур / Л.М. Давиденко / Митна справа. – 2006. – №3 (45). – С. 23–28.
2. Дусик А.В. Проблеми провадження у справах про порушення митних правил. Контроль як спосіб забезпечення законності / А.В. Дусик // Митна справа – 2002. – № 2. – С. 67–70
3. Калюта А.Б. Суб'єкти адміністративно-юрисдикційної діяльності в митних органах / А.Б. Калюта // Митна справа – 2006. – № 3. – С. 126–130.
4. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua.
6. Митний Кодекс України від 11.07.2002 № 92-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 38 – 39. – Ст. 288.
7. Негодченко О.В. Забезпечення прав і свобод людини органами внутрішніх справ: організаційно-правові засади : дис. … д-ра юрид. наук 12.00.08 / Негодченко О.В. – Х., Нац. ун-т внутр. справ. – 2003. – 479 с.
8. Огородник А. Механізм забезпечення прав і свобод людини та громадянина та принципи законності в Україні / А. Огородник // Право України. – 2008. – №6. – С. 103–111.
9. Права громадян України: запитання-відповіді: [довідник] / [упоряд. П.П. Орленко]. – К. : Оріяни, 2000. – 281 с.
10. Приймаченко Д.В. Правоохоронна діяльність митних органів: ознаки й поняття / Д.В. Приймаченко // Митна справа. – 2004. – №6. – С. 37–41.
11. Приймаченко Д.В. Суб'єкти провадження в справах про порушення митних правил: проблеми питання процесуального статусу / Д.В. Приймаченко // Митна справа – 2006. – № 6. – С. 72–74.

УДК 342:922: 347.994

ПРИНЦИПИ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ОСКАРЖЕННЯ В СУДІ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Духневич О.С., здобувач

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Наукова стаття присвячена висвітленню особливостей реалізації принципів адміністративного судочинства при розгляді та вирішенні справ щодо оскарження нормативно-правових актів, прийнятих суб'єктами владних повноважень.

Ключові слова: адміністративний процес, адміністративне судочинство, провадження, судове оскарження, суб'єкти владних повноважень.